

Geachte heer Struycken,

Dank voor het ter consultatie brengen van uw wetsvoorstel "Verbetering rechtsbescherming in de jeugdzorg".

Ter beoordeling van uw voorstel heb ik kennisgenomen van de volgende stukken die u ter beschikking heeft gesteld:

- Conceptwetsvoorstel ter versterking van de rechtsbescherming in de jeugdbescherming
- Concepttoelichting
- Toegankelijk BK-formulier voor internetconsultatie

Daarnaast heb ik uiteraard kennisgenomen van de vele rapporten en documenten die in de bovengenoemde stukken worden genoemd.

Het zal u niet zijn ontgaan dat terwijl uw wetsvoorstel ter consultatie voorlag, Follow the Money (FTM) op 9 januari 2025 het artikel "Ouders kunnen bij kinderrecht niet rekenen op een eerlijk proces" publiceerde. Zodra er twijfels ontstaan over een eerlijk procesverloop, is elke reparatie van (onderdelen van) de wet zinloos als de hoeders van de wet, de Rechtspraak en de rechters, niet in staat zijn om een eerlijk proces te garanderen. Uit het artikel blijkt bovendien dat juist deze hoeders opzichtig falen. Dit roept de vraag op of uw departement zich niet eerder zou moeten richten op de fundamentele staat van de rechtsstaat in de jeugdzorg en jeugdbescherming, in plaats van het cosmetisch verbeteren van enkele onderdelen van de wet.

Inleiding

Het klopt dat er bij kinderen, jongeren en ouders een grote behoefte bestaat aan versterking van de rechtsbescherming. Deze behoefte vloeit echter niet primair voort uit gebrekkige wetgeving - hoewel verbeteringen mogelijk zijn - maar vooral uit de gebrekkige uitvoering van de wet door de instanties die hiervoor zijn aangewezen of de organisaties waarmee zij samenwerken. Dit vormt, zoals u ook hebt kunnen lezen in het artikel van FTM, het kernprobleem: de uitvoering van de wet door de partijen die moeten zorgen voor kwalitatieve, menselijke en rechtvaardige jeugdzorg.

Een wetswijziging zoals voorgesteld is dan ook zeker geen overbodige luxe, maar zolang de uitvoering niet op orde is, zal deze wijziging weinig verbetering brengen. Rechtsbescherming wordt niet slechts geborgd door wetgeving, maar door een correcte uitvoering conform de geest en intentie van de wet. Daarnaast wordt er tot op heden veel geschermd met richtlijnen en protocollen, maar omdat deze geen harde wet zijn, kunnen ze eenvoudig worden omzeild. Mede ook omdat deze richtlijnen en protocollen vaak niet bekend zijn en ze naar eigen goeddunken kunnen worden ingezet.

Ik sluit me verder volledig aan bij de bijdrage van Peter Dijkshoorn op deze internetconsultatie, waarin hij verwijst naar de niet-juridische kant van rechtsbescherming: de kwaliteit van de organisaties en medewerkers. Zijn bijdrage mag u hier als ingelast beschouwen.

Binnen het huidige stelsel en de bijbehorende financiering zijn er te veel organisatorische en persoonlijke belangen die een uitvoering volgens de geest en intentie van de wet onmogelijk maken. Zolang er geen ingrijpende stelselwijziging komt, zal dit wetsvoorstel hetzelfde doen als de Jeugdwet uit 2015: het in stand houden van de problemen. Al sinds de voorbereiding van de invoering van de Jeugdwet hebben de betrokken organisaties zich kunnen ontfemen over de problemen van toen. Helaas zijn veel van die problemen nog steeds actueel.

Uw focus

Op basis van uw wetsvoorstel concludeer ik dat u zich richt op vier hoofdthema's en een overig onderdeel, namelijk:

- Voorkomen van uithuisplaatsingen
- Bevorderen van thuisplaatsing na uithuisplaatsing
- Toezicht en rechtsbescherming bij minderjarigen die niet thuis opgroeien
- Procedurele rechtvaardigheid
- Overige punten

Vooropgesteld

Voordat ik echter op deze thema's in ga en ze puntsgewijs beantwoord, wil ik enkele andere essentiële zaken benoemen die noodzakelijk zijn om rechtsbescherming daadwerkelijk te borgen. Deze zaken worden niet in uw wetsvoorstel behandeld, maar zijn wel een voorwaarde voor succesvolle uitvoering. Het betreft:

1. **Duidelijkheid over begrippen en open einden in de Jeugdwet**
De huidige wet bevat te veel open begrippen, zoals 'belang van het kind' en 'veiligheid', die ruimte laten voor interpretatieverschillen en willekeur in besluitvorming. Dit leidt tot rechtsongelijkheid. Heldere definities zijn noodzakelijk.
2. **Betere inbedding van internationale verdragen (EVRM en IVRK) in de uitvoering**
In de praktijk blijkt dat kinderbeschermingsmaatregelen vaak niet in lijn zijn met internationale verdragen. De implementatie en naleving van deze verdragen moeten worden versterkt.
3. **Verbetering van feitenonderzoek en rapportages**
Het gebrek aan zorgvuldig feitenonderzoek en kwalitatief onderbouwde rapportages is een van de grootste kritiekpunten van ouders. De huidige rapporten bevatten te veel aannames en meningen in plaats van objectieve feiten.
4. **Neutrale borging van klacht- en tuchtrecht**
Het klacht- en tuchtrecht binnen de jeugdzorg is onvoldoende onafhankelijk, waardoor ouders en kinderen zich niet gehoord voelen. Dit moet extern en objectief worden geborgd.
5. **Doorbreken van het ketenpartnerschap**
De nauwe samenwerking tussen instanties leidt tot belangenverstrengeling en een gebrek aan onafhankelijke toetsing. Dit ondermijnt de rechtsbescherming.
6. **Borgen van de uitvoering van de transformatie**
De transformatie binnen de jeugdzorg, bedoeld om ouders meer regie te geven, wordt in de praktijk nauwelijks gerealiseerd. De jeugdbeschermers blijven een overheersende rol spelen.
7. **Oplossen van problemen waar ze daadwerkelijk kunnen en moeten worden opgelost**
Veel kinderbeschermingsmaatregelen zijn het gevolg van sociaal-maatschappelijke problemen zoals armoede of huisvestingsproblemen. Dit moet bij de bron worden aangepakt in plaats van via jeugdzorgmaatregelen.
8. **Beter toezicht**
Toezicht op jeugdbescherming en jeugdzorg moet onafhankelijker en toegankelijker worden. Klachtenprocedures moeten daadwerkelijk leiden tot correcties in de praktijk.
9. **Kwaliteitsverbetering en actualisatie van richtlijnen en protocollen**
Richtlijnen en protocollen moeten jaarlijks worden geëvalueerd en geactualiseerd op basis van wetenschappelijke inzichten.
10. **Grotere beschikbaarheid en duidelijkheid van gerechtelijke uitspraken**
De beperkte toegang tot rechterlijke uitspraken belemmert rechtsgelijkheid en een goede juridische verdediging van ouders.

11. Organiseren van tegenspraak via second opinions en deskundigen

Deskundigen met verschillende achtergronden moeten standaard betrokken worden bij beslissingen over kinderbeschermingsmaatregelen om tunnelvisie te voorkomen.

12. Voorkomen van aanzuigende werking

Verbeterde rechtsbescherming mag niet leiden tot een toename van gedwongen maatregelen door een verkeerde interpretatie van de wet.

Na de punten die naar mijn mening eerst of gelijktijdig moeten worden opgelost, kom ik toe aan de punten die zijn meegenomen in het wetsvoorstel dat nu ter consultatie voorligt. Wat mij daarbij opvalt, is dat het wetsvoorstel vooral gebaseerd lijkt te zijn op wensdenken en weinig inzicht toont in de praktijk. De jeugdbescherming en de rechtspraak zitten volledig vast, kampen met forse personeelstekorten en ondertussen worden er voor ouders allerlei beloften op papier gezet die niet realistisch zijn. Zo worden termijnen verkort en beloftes gedaan over het samen plaatsen van broertjes en zusjes, terwijl de mogelijkheden daarvoor nauwelijks bestaan. Hierdoor dreigt de wet een lege huls te worden.

Laten we de voorstellen uit het wetsvoorstel puntsgewijs behandelen.

I. Voorkomen van een machtiging tot uithuisplaatsing

Het EHRM stelt volgens het wetsvoorstel dat bij een uithuisplaatsing aan drie voorwaarden moet worden voldaan:

1. Er moet voldoende aanleiding zijn om in te grijpen.
2. De gevolgen van dit ingrijpen voor het gezin moeten zorgvuldig worden onderzocht.
3. Er moet worden gekeken naar minder ingrijpende alternatieven.

De belangrijkste vraag is in hoeverre dit mogelijk is binnen de huidige structuren en hoe dit geborgd gaat worden. Zolang het feitenonderzoek nog altijd niet goed is geborgd – ondanks het amendement Bergkamp/Van den Burg uit 2013 – en er nog steeds geen duidelijke richtlijn of protocol bestaat, blijft het probleem bestaan. De jeugdbescherming en de Raad voor de Kinderbescherming stellen dat zij niet aan waarheidsvinding hoeven te doen, terwijl zij bij wet verplicht zijn alle feiten en omstandigheden naar waarheid aan te leveren. Uit onderzoek van de IGJ blijkt bovendien dat 100% van de uithuisplaatsingsdossiers niet op orde is. Het is dan ook wensdenken dat deze wetswijziging daadwerkelijk zal bijdragen aan verbeteringen. Op papier biedt de wet meer rechtsbescherming, maar in de praktijk zal blijken dat deze bescherming niet kan worden gegarandeerd.

II. Bevorderen van terugplaatsing – evaluatie opvoedperspectief en verplicht omgangsplan

Uit het recente WODC-onderzoek *Terugplaatsing na gedwongen uithuisplaatsing* blijkt pijnlijk duidelijk dat de sector hier nauwelijks mee bezig is. Medewerkers stellen van wel, maar ouders en jongeren ervaren dit totaal niet. Zolang er geen (financiële) prikkel is om kinderen ook weer terug te plaatsen – en deze terugplaatsing juist nadelig uitpakt voor de bedrijfsvoering van bijvoorbeeld pleegzorgorganisaties – ontbreekt de urgentie binnen de sector om dit serieus op te pakken. Het beter borgen van een omgangsplan tussen uithuisgeplaatste kinderen, ouders en broertjes en zusjes is een mooie belofte op papier, maar in de praktijk niet haalbaar. GI's en zorgverleners kunnen nu al niet hun verplichting nakomen om binnen zes weken een plan van aanpak op te stellen. Bovendien hebben voorzieningen voor begeleide omgang enorme wachtlijsten, terwijl deze in veel gevallen, zeker in het begin, noodzakelijk zijn.

Het is een goede zaak dat het perspectiefbesluit over de plek van opgroeien bij de rechter wordt ondergebracht. Echter, een zwak punt blijft de kwaliteit van de dossiers en het feitenonderzoek. Om Peter Dijkshoorn te citeren: de kwaliteit, mening en visie van de betrokken medewerker zijn hierbij cruciaal.

III. Toezicht en rechtsbescherming bij kinderen die niet thuis opgroeien

Het toezicht moet te allen tijde blijven bestaan totdat het kind de volwassen leeftijd bereikt. Het is terecht dat wordt vastgesteld dat dit nu onvoldoende gebeurt en dat kinderen, vooral bij voogdijmaatregelen, soms volledig uit beeld verdwijnen. Ook bij pleegzorgplaatsingen komt dit voor, met als triest voorbeeld de situatie in Vlaardingen.

In het wetsvoorstel zou daarom moeten worden opgenomen dat kinderen minimaal elk jaar in beeld komen bij de kinderrechter. Zelfs als ze bij pleegouders wonen en onder voogdij zijn gesteld, moet worden getoetst hoe de band met de familie wordt geborgd. Een kind kan wel uit een gezin worden gehaald, maar de familie kan niet uit het kind worden gehaald. Als het kind volwassen wordt, zal er vrijwel zeker nieuwsgierigheid ontstaan. Het verbreken van de band kan, ondanks de voorgeschiedenis, tot extra schade leiden. Inzet van een geschillenregeling in deze situaties is dan ook positief.

IV. Procedurele rechtvaardigheid – rechtsbijstand, verlaging leeftijdsgrens hoorrecht en verkorting termijnen

Ook hier zijn veel kanttekeningen te plaatsen bij de plannen. De pilot voor kosteloze rechtsbijstand is een goede zaak en zou moeten worden uitgebreid naar alle kindbeschermingsmaatregelen. De overheid grijpt immers in in het leven van gezinnen en kinderen, en door het kostenbeheer neer te leggen bij de ingrijpende partij (gemeente of Raad voor de Kinderbescherming) kan er juist een rem komen op het te snel inzetten van maatregelen. Wel moet worden vastgelegd dat het zogenaamde drangkader, waarin ouders onder druk worden gezet om mee te werken onder dreiging van een rechtszaak, verboden wordt.

De huidige pilot moet fors worden verbeterd. Te vaak wijst de rechtbank een advocaat toe, terwijl ouders geen vrije keuze krijgen. Dit leidt ertoe dat hun huidige advocaat buitenspel wordt gezet en zonder toestemming al dossierstukken worden gedeeld met een onbekende advocaat. Wat betreft het hoorrecht moet Nederland zich conformeren aan het IVRK. De leeftijdsgrens van acht jaar staat daarmee op gespannen voet. Maar het debat moet niet over de leeftijdsgrens gaan, maar over de vraag of rechters voldoende zijn toegerust om deze ingrijpende gesprekken met kinderen te voeren. Veel kinderen ervaren deze gesprekken als belastend, mede doordat ze thuis onder druk kunnen worden gezet. Het Expertteam Ouderverstoting adviseerde al om deze gesprekken te laten voeren door onafhankelijke deskundigen. Het voorstel is dus goed, maar het werkelijke probleem wordt niet benoemd en aangepakt.

Ook de voorgestelde verkorting van termijnen is een loze belofte. Als er binnen de rechtspraak, GI's, de Raad voor de Kinderbescherming en de sociale advocatuur geen capaciteit is om versnelde termijnen te halen, schieten ouders en kinderen hier niets mee op.

Conclusie Het idee om de rechtsbescherming binnen de jeugdbescherming te verbeteren is zonder twijfel wenselijk en noodzakelijk. Echter, de echte problemen worden met deze wet niet aangepakt. Er is slechts een klein deel van de problematiek opgepakt – wat laaghangend fruit geplukt – terwijl er nog veel meer voor het grijpen ligt. De keuzes die nu worden gemaakt, leiden ertoe dat men straks

slechts kan wachten tot het fruit vanzelf op de grond valt – en dan is het te laat om er nog iets mee te doen.

Uiteraard ben ik bereid tot nadere toelichting.